

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.5.2>

УДК 657.6

М. Р. Лучко,

д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансового контролю та аудиту,

Західноукраїнський національний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6499-4188>

КРИПТОВАЛЮТИ В КОНТЕКСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ТА АУДИТОРСЬКОЇ ПРАКТИКИ В УКРАЇНІ

M. Luchko,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Financial

Control and Audit, West Ukrainian National University

CRYPTOCURRENCY IN THE CONTEXT OF ACCOUNTING AND AUDITING PRACTICE IN UKRAINE

Стаття "Криптовалюти в контексті бухгалтерської та аудиторської практики в Україні" присвячена всебічному аналізу впливу криптовалют на бухгалтерський облік та аудит в умовах українського законодавства та його теперішньої невизначеності стосовно цього питання. Окрема увага приділена питанням регулювання криптовалютних операцій, включаючи вимоги до звітності та оподаткування, а також міжнародним стандартам фінансової звітності (МСФЗ) у контексті криптовалют. В праці досліджуються особливості обліку та аудиту

криптовалют в умовах української правової та економічної системи в контексті бухгалтерської та аудиторської практики. Розглянуто правові аспекти використання криптовалют в Україні, включаючи законодавчі ініціативи та нормативні акти, що регулюють обіг криптовалют. Проведено порівняльний аналіз з міжнародною практикою регулювання криптовалютних операцій, виділено найкращі практики та рекомендації для українського законодавства. Акцент зроблено на правовому статусі криптовалют в Україні, зокрема проекту Закону «Про віртуальні активи», та проблемах, що виникають при їх бухгалтерському відображенні та подальшому аудиті. Проаналізовано основні міжнародні підходи до облікового відображення криптовалют, їх вплив на національні стандарти бухгалтерського обліку, а також розглянуто рекомендації МСФЗ щодо визнання та оцінки віртуальних активів. Увагу приділено ключовим викликам для аудиторської практики, пов'язаним з відсутністю уніфікованих стандартів обліку та складністю підтвердження достовірності криптовалютних операцій. З метою мінімізації аудиторського ризику наведено типові приклади видів шахрайства з криптовалютами та методологічні підходи до аудиту таких активів. Розкрито ризики, пов'язані з використанням криптовалют у фінансовій звітності, та запропоновано шляхи удосконалення нормативно-методичної бази. Стаття є корисною для бухгалтерів, аудиторів, фінансових аналітиків та науковців, що займаються проблематикою цифрових активів. Результати дослідження сприяють формуванню єдиного підходу до обліку криптовалют в Україні з урахуванням міжнародного досвіду та сучасних викликів цифрової економіки.

The article "Cryptocurrencies in the Context of Accounting and Auditing Practice in Ukraine" is devoted to a comprehensive analysis of the impact of cryptocurrencies on accounting and auditing in the context of Ukrainian legislation and its current uncertainty regarding this issue. Special attention is paid to the issues of regulating cryptocurrency transactions, including reporting

and taxation requirements, as well as international financial reporting standards (IFRS) in the context of cryptocurrencies. The paper examines the features of accounting and auditing of cryptocurrencies in the context of the Ukrainian legal and economic system in the context of accounting and auditing practice. The legal aspects of the use of cryptocurrencies in Ukraine are considered, including legislative initiatives and regulatory acts regulating the circulation of cryptocurrencies. A comparative analysis is conducted with the international practice of regulating cryptocurrency transactions, and best practices and recommendations for Ukrainian legislation are highlighted. The emphasis is on the legal status of cryptocurrencies in Ukraine, in particular in the context of the draft Law "On Virtual Assets", and the problems that arise during their accounting reflection and subsequent audit. The main international approaches to accounting for cryptocurrencies are analyzed, their impact on national accounting standards is reviewed, and IFRS recommendations on the recognition and valuation of virtual assets are considered. Attention is paid to key challenges for audit practice related to the lack of unified accounting standards and the complexity of confirming the authenticity of cryptocurrency transactions. In order to minimize audit risk, typical examples of types of fraud with cryptocurrencies and methodological approaches to auditing such assets are given. The risks associated with the use of cryptocurrencies in financial reporting are disclosed, and ways to improve the regulatory and methodological framework are proposed. The article is useful for accountants, auditors, financial analysts, and scientists involved in the issues of digital assets. The results of the study contribute to the formation of a unified approach to accounting for cryptocurrencies in Ukraine, taking into account international experience and modern challenges of the digital economy.

Ключові слова: *криптовалюта, криптовалютні біржі, бухгалтерський облік, аудит, ризики діяльності, криптовалютна біржа.*

Keywords: *cryptocurrency, cryptocurrency exchanges, accounting, audit, business risks, cryptocurrency exchange.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На нашу думку, стрімкий розвиток цифрових технологій та поширення криптовалют як нового виду активів – об'єкта обліку та предмету аудиту, створює серйозні виклики для системи бухгалтерського обліку та аудиту, зокрема в Україні. Незважаючи на зростаюче використання криптовалют у фінансово-господарській діяльності суб'єктів господарювання, вітчизняне нормативно-правове поле ще перебуває на етапі формування відповідних підходів до їх визнання, оцінки, відображення в обліку та перевірки в рамках аудиторських процедур. Відсутність чітко визначених стандартів і методичних рекомендацій створює ризики для користувачів фінансової звітності, знижує її прозорість та ускладнює процес прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю інтеграції криптовалют у національну облікову й аудиторську практику з урахуванням міжнародного досвіду та вимог цифрової економіки. Водночас наукова розробка цієї теми є недостатньою, що вимагає системного аналізу теоретичних засад і практичних аспектів роботи з криптовалютами у межах фінансової звітності. Розв'язання цього комплексу проблем сприятиме гармонізації української облікової системи з міжнародними стандартами та підвищенню достовірності інформації про цифрові активи в обліку і звітності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика обліку та аудиту криптовалют дедалі частіше стає предметом наукових досліджень як в Україні, так і за її межами. У зарубіжній літературі певний внесок у формування методологічних підходів до обліку цифрових активів зробили праці таких авторів як Sixt, E., й Himmer, K., Procházka, D., Raiborn C. й Sivitanides M. й інших, які аналізують криптовалюту з позицій фінансових інструментів, нематеріальних активів або запасів. Значну увагу приділено також рекомендаціям Міжнародних стандартів фінансової звітності (зокрема, МСБО 38 «Нематеріальні активи» та МСБО 2 «Запаси») щодо відображення

криптовалют у фінансовій звітності. Серед українських дослідників варто відзначити роботи Ерастова В. й Гудзь Г., Могил Л., Костюченко В., Малиновська А., Мамонова А. й інших, які розглядають проблеми класифікації та оцінки криптовалют у бухгалтерському обліку, а також питання нормативно-правового регулювання віртуальних активів. У фахових виданнях висвітлюються як теоретичні аспекти, так і практичні труднощі, пов'язані з інтеграцією криптовалют у чинну систему фінансової звітності та проведення аудиту таких операцій.

Незважаючи на наявність окремих досліджень, комплексного і системного підходу до обліку криптовалют в умовах української нормативної бази все ще бракує. Існує потреба в подальшому узагальненні міжнародного досвіду, розробці уніфікованих методичних підходів і формуванні практичних рекомендацій для бухгалтерів і аудиторів. Це зумовлює необхідність поглиблення дослідження у даному напрямі. Ми також не претендуємо на повну виключність наших думок.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Виходячи із поставленої проблеми, основною метою статті є напрацювання ряду питань та надання наших відповідей стосовно бухгалтерської та аудиторської практики нового об'єкту обліку та предмету аудиту – криптовалют.

Виклад основного матеріалу дослідження. В методологічному плані наші думки ми викладемо у такій послідовності. Спочатку перерахуємо загальні відправні точки своїх аргументів – передумови та умови нашого бачення. На наступній стадії ми здійснимо спробу викладу своїх міркувань стосовно означеного кола проблемних питань. У заключній фазі зупинимось на питаннях можливого розв'язання поставленої проблеми та апробуємо напрацьований теоретичний та методологічний матеріал для перевірки зазначених пропозицій.

Прийнято вважати, що сьогодні економіки різних країн, їх фінансові системи вступили в новий період, який загальною більшістю науковців прийнято називати віртуальною економікою. На нашу думку, зміни, що

відбуваються, викликані безпрецедентним прогресом віртуалізації та цифровізації, змушують органи влади та підприємництво також переходити у віртуальний простір. Адже, традиційний бізнес може виявитися недостатньо конкурентоспроможним в порівнянні з ефективними, гнучкими та швидкими підприємницькими структурами, що працюють у віртуальному просторі. Нові рішення є відповіддю на потреби співпраці підприємств, які розвивають глобальні мережі в епоху глобалізації.

Згідно з поглядами багатьох вчених, сьогодні природа і функція грошей кардинально змінилися. Є підстава вважати, що найвища форма грошей, а саме традиційні паперові чи електронні гроші, поступово відмовляється від своєї фізичної чуттєвої форми та переходить до віртуального представлення за допомогою технічних засобів. Як наслідок, стрімкий розвиток технології блокчейн породив швидке піднесення криптовалюти. Сьогодні у багатьох видах діяльності використання передових інформаційних технологій стало вирішальною темою, особливо в сфері бухгалтерського обліку, яка є ядром будь-якої системи управління об'єктами. Розвиток цифрової економіки породжує модернізацію інформації, яка надає безпрецедентно нові можливості для галузі бухгалтерського обліку та аудиту. Застосування інформаційних технологій не тільки зменшує витрати та людські помилки, але й значно підвищує ефективність роботи та зміцнює конкурентоспроможність організації.

Матеріали здійсненого дослідження дозволили виокремити проблему, зміст якої полягає в тому, що поряд з таким значним прогресом виникає важливе питання у кадровому забезпеченні процесу управління, обліку та контролю. Брак досвідчених співробітників є одним з головних негараздів, пов'язаних з обліком, аналізом діяльності та аудитом криптокомпаній. Унікальна природа цифрових активів з їх децентралізованою та часто складною структурою вимагає знань, якими багато професіоналів аудиторів просто не володіють.

Віртуальні валюти (криптовалюти) вже юридично визнані в деяких країнах, наприклад, з квітня 2017 року біткойн є законним платіжним засобом у Японії. Криптовалюти все ефективніше замінюють традиційні гроші. Однак криптовалюта не визнається ні грошовою одиницею, ні електронними грошима. Незважаючи на те, що вони не визначені податковим законодавством, торгівля ними або їх видобуток, повинні створювати податкові зобов'язання. Проте, в Україні відсутня єдина правова та податкова кваліфікації криптовалют.

Обмін криптовалют або біржа цифрових валют (DCE) — це бізнес, який дозволяє клієнтам торгувати криптовалютами або цифровими валютами на інші активи, наприклад звичайні фіатні гроші або інші цифрові валюти. Біржі можуть приймати платежі кредитними картками, банківські перекази або інші форми оплати в обмін на цифрові або криптовалюти. Криптовалютна біржа може бути маркет-мейкером, який зазвичай приймає спред між покупцями як комісію за транзакцію за свої послуги або, як відповідна платформа, просто стягує комісію [5].

Як уже вказувалося, вся операційна система криптовалюти базується на технології блокчейн, яка використовується для передачі інформації про укладені транзакції та її зберігання. Тому є підставою вважати і що вкрай важливо - всі дані і транзакції з криптовалютами не піддаються будь-яким спробам фальсифікації даних, порядок їх запису в блокчейні необоротний і безповоротний.

Проте дослідження цього питання показало, що шахрайство з криптовалютою стає все більшою загрозою в цифровому фінансовому світі, в бухгалтерському обліку, а відтак – в аудиті.. Жертви такої діяльності часто втрачають значні кошти та стикаються з труднощами у відновленні своїх грошей через анонімність і глобальний характер криптовалют. Приклади шахрайства з криптовалютами в більшості випадків зводяться до таких біржових спекуляцій :

1. Фальшиві інвестиційні пропозиції - обіцянки високого прибутку без ризику в обмін на покупку неіснуючих криптовалют.

2. Rug Pull - проекти, які після раптового значного різкого зростання вартості зникають разом із коштами інвесторів.

3. Криптовалютний фітінг - отримання даних для входу в криптовалютний гаманець або біржу. Обман жертв проводиться з метою розкриття конфіденційної інформації.

4. Pump and Dump - маніпулювання ринком, яке спричиняє штучне підвищення цін, після чого шахраї вилучають свої акції. Це схема маніпулятивного підвищення курсу на ринку криптовалюти або інших подібних активів з подальшим їх сильним обвалом [12].

Першою й однією з головних проблем в аудиті криптовалюти є питання обліку криптовалют. Вона полягає в тому, що цей об'єкт бухгалтерського обліку, а в подальшому - предмет аудиту, це віртуальний актив, який немає уречевленого змісту й розглядається як щось абстрактне. Сама ідея появи криптовалют є незрозумілою, оскільки їх творцем на початковому етапі не був жоден державний орган. Тому відображення їх в обліку потребує додаткових досліджень, а відтак – нормативно - правового обґрунтування. Адже, як зазначається в ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» «бухгалтерський облік - процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень» [1]. Тобто цей закон визначає бухгалтерський облік як процеси створення, передачі, використання та зберігання інформації [1]. Й у ньому немає жодного нормативного обґрунтування абстрактної інформації чи віртуального активу. Адже актив за даним законом, це – «ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому» [1]. Таке ж визначення ми маємо і у Національному Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку №1 «Загальні вимоги до

фінансової звітності». Це положення також визначає еквіваленти грошових коштів (грошей) - короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошей і які характеризуються незначним ризиком зміни вартості [2]. Разом з тим, за криптовалютами спостерігаються різкі зміни вартості як у сторону збільшення, так і у сторону зменшення. Відтак, ми не можемо відшукати поняття криптовалюти чи криптоактивів в основних нормативних актах, що регулюють бухгалтерський облік. Логічно постає наступне проблемне питання - за якою вартістю та у якій балансовій позиції ми повинні показати ці активи?

Даючи відповідь на це запитання, спочатку звернімо увагу на Вікіпедійне визначення криптовалюти - криптовалюта - різновид цифрової валюти, емісія та облік якої виконується децентралізованою платіжною системою повністю в автоматичному режимі (без можливості внутрішнього або зовнішнього адміністрування, зокрема і державними органами). Принциповою особливістю криптовалют є збереження інформації у блокчейні, де асиметричне шифрування використовується для перевірки повноважень, а інші криптографічні методи - як доказ виконаної роботи [3]. Отже, ми маємо справу із технологією блокчейн. І якщо у нас наявний приватний ключ та відкритий ключ, ми можемо здійснювати контроль над цим активом. Придбаваючи криптовалюту, ми знаємо її теперішню вартість, котра складається із ціни придбання. Отже, можливим є припущення, що криптовалюта є активом, придбання котрого в майбутньому принесе певні вигоди. Виходячи з вищенаведеного, це активи, які утримуються або придбані з метою отримання вигоди від збільшення їх вартості. Це означає, що їхня роль подібна до інвестиційної. Але ми не можемо їх віднести до інвестицій. Адже, інвестиційна діяльність - придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів (грошей).

Згідно Національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» фінансові активи включають: грошові кошти, не

обмежені для використання, та їх еквіваленти; дебіторську заборгованість, не призначену для перепродажу; фінансові інвестиції, що утримуються до погашення; фінансові активи, призначені для перепродажу; інші фінансові активи [4]. Таким чином, визначення фінансового активу не відповідає поняттю криптовалюти, оскільки, хоча криптовалюта є віртуальною валютою, вона не є засобом платежу чи іноземною валютою. А от як стосовно фінансових інвестицій - активів, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора. Отже, чи ми не маємо справу із фінансовою інвестицією!?

Міжнародні стандарти обліку дають більш чітке та зрозуміле пояснення щодо цього питання. Залежно від способу господарського використання криптовалют в діяльності можуть застосовуватися міжнародні стандарти бухгалтерського обліку: IAS 2 або IAS 38.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Бухгалтерський облік та аудит криптовалюти виконує основну функцію у зміцненні довіри до функціонування ринку криптовалюти, криптовалютних бірж та фінансового положення підприємств й має помітну роль для процесу зростання та розвою діяльності. Без правдивої інформації інвесторам і широкій громадськості важко бути впевненими в діяльності та фінансовому стані криптовалютних бірж. На нашу думку, ми маємо справу із складним об'єктом обліку, а відтак – предметом аудиту. Тому методологічні зусилля повинні бути направлені на пошук правильних відповідей на поставлені питання.

Література

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Дата оновлення: 03.09.2024. URL: <https://surl.li/twodnc> (дата звернення: 15.03.2025).

2. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Дата оновлення: 06.03.2025. URL: <https://surl.li/okuywsn> (дата звернення: 15.03.2025).
3. Криптовалюта. URL: <https://surl.li/gbildn> (дата звернення: 15.03.2025).
4. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти». Дата оновлення: 03.01.2024. URL: <https://surl.li/cc/qgtobx> (дата звернення: 15.03.2025).
5. Cryptocurrency exchange. URL: <https://surl.li/nqsmmr> (дата звернення: 15.03.2025).
6. Sixt, E. Himmer, K. Accounting and Taxation of Cryptoassets. *Journal of Financial Regulation*. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3419691>
7. Procházka D. Accounting for Bitcoin and other cryptocurrencies under IFRS: a comparison and assessment of competing models. *The International Journal of Digital Accounting Research*, 2018, Vol. 18, P. 161-188.
8. Raiborn C., Sivitanides M. Accounting issues related to Bitcoins. *Journal of Corporate Accounting & Finance*, 2014, 26(2), P. 25-34
9. Ерастов В., Гудзь Г. Ринок криптоактивів в Україні: тенденції сучасності. *Економіка та суспільство*, 2023, № 50. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-1> (дата звернення: 15.03.2025).
10. Могил Л. С. Порядок обліку операцій з криптовалютою як різновидом віртуальних активів. Аналітично-порівняльне правознавство – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет» № 02, 2023, С.168-174. URL: <https://surl.li/gxdecj> (дата звернення: 15.03.2025).
11. Костюченко В. М., Малиновська А. М., Мамонова А. В. Облік криптовалют за міжнародними стандартами. *Modern Economics*. 2020. № 21(2020). С. 122-128. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V21\(2020\)-19](https://doi.org/10.31521/modecon.V21(2020)-19). (дата звернення: 15.03.2025).
12. Pomoc w przypadku oszustw kryptowalutowych. URL: <https://surl.li/kqkign>

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine “On Accounting and Financial Reporting in Ukraine”, available at: <https://surl.li/twodnc> (Accessed 15.03.2025).

2. Ministry of Finance of Ukraine (2013), “National Accounting Regulation (Standard) No. 1 “General Requirements for Financial Reporting””, available at: <https://surl.li/okywsn> (Accessed 15.03.2025).
3. wikipedia (2025), “Cryptocurrency”, available at: <https://surl.lu/gbildn> (Accessed 15.03.2025).
4. Ministry of Finance of Ukraine (2001), “National Accounting Regulation (Standard) 13 “Financial Instruments””, available at: <https://surli.cc/qgtobx> (Accessed 15.03.2025).
5. wikipedia (2025), “Cryptocurrency exchange”, available at: <https://surl.li/nqsmmr> (Accessed 15.03.2025).
6. Sixt, E. and Himmer, K. (2019), “Accounting and Taxation of Cryptoassets”, Journal of Financial Regulation. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3419691>
7. Procházka, D. (2018), “Accounting for Bitcoin and other cryptocurrencies under IFRS: a comparison and assessment of competing models”, The International Journal of Digital Accounting Research, vol. 18, pp. 161-188.
8. Raiborn, C. and Sivitanides, M. (2014), “Accounting issues related to Bitcoins”, Journal of Corporate Accounting & Finance, vol, 26 (2), pp. 25-34.
9. Erastov, V. and Hudz', H. (2023), “Cryptoasset market in Ukraine: current trends”, Ekonomika ta suspil'stvo, vol. 50. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-1>
10. Mohyl, L.S. (2023), “Procedure for accounting for transactions with cryptocurrency as a type of virtual assets”, Analitychno-porivnial'ne pravoznavstvo – elektronne naukove fakhove vydannia iurydychnoho fakul'tetu DVNZ «Uzhhorods'kyj natsional'nyj universytet», vol. 02, pp. 168-174, available at: <https://surl.li/rxdecj> (Accessed 15.03.2025).
11. Kostiuchenko, V.M. Malynovs'ka, A.M. and Mamonova, A.V. (2020), “Accounting for cryptocurrencies according to international standards”, Modern Economics, vol. 21 (2020), pp. 122-128. [https://doi.org/10.31521/modecon.V21\(2020\)-19](https://doi.org/10.31521/modecon.V21(2020)-19).
12. Pomoc w przypadku oszustw kryptowalutowych. URL: <https://surl.li/kqkign>

Стаття надійшла до редакції 16.04.2025 р.